PATRISTICA
PATRISTICS

Predicile Sfântului Petru Hrisologul la Epifanie (CLVI-CLX)

Dragoş BOICU*

Abstract: *Of the approximately 180 homilies of St. Peter Chrysologus, a group of 4 sermons [CLVI, CLVII, CLVIII, CLX] stands out, being dedicated to Epiphany feast. These texts prove that in the first half of the fifth century we are faced with an evolution of the meaning of the Epiphany, which up to a certain point has as its object the worship of the Magi, so that later, after a number of years or decades, it also includes the theme of Baptism, respectively the wedding in Cana.*

Keywords: *Peter Chrysologus, Ravenna, Epiphany, homiletics, Patristic exegesis*

I

În corpusul omiletic al episcopului din Ravenna se găsesc cinci piese dedicate Epifaniei (CLVI-CLX) şi fac parte, din „ciclul nativităţii" alături de cuvântările despre Întrupare şi Naştere (CXLA, CXLB, CXLI, CXLV, CXLVI, CXLVII, CXLVIII, CXLVIIIA), despre fuga în Egipt (CL, CLI) şi despre uciderea pruncilor (CLII, CLIII), la care se pot adăuga şi omiliile la Sfântul Ştefan (CLIV) şi la calendele lunii Ianuarie (CLV, CLVA)[1]. Aşa cum ne-am aştepta la un autor apusean din prima jumătate a secolului al V-lea, predicile la Epifanie au în centru închinarea magilor, dar ele dau mărturie şi despre un fenomen interesant, destul de izolat în creştinătatea din Occident la finele Antichităţii: lărgirea semnificaţiilor acestui praznic[2].

Trebuie precizat că din cele cinci omilii (CLVI-CLX) doar patru sunt autentice. Se pare că *Sermo CLIX* nu-i aparţine ierarhului din Ravenna, fiind un text pseudo-epigraf care i-a fost atribuit destul de timpuriu şi astfel a fost inclus chiar

[1] Stéphane Mercier, *Divini ortus claritas. Le cycle de Noël dans les sermons de saint Pierre Chrysologue: introduction, traduction et commentaire*, Faculté de théologie, Université catholique de Louvain, 2018, p. 17-18.

[2] Analiza cadrului istoric şi a evoluţiei semnificaţiilor liturgice a praznicului Epifaniei a fost recent publicată în studiul: Dragoş Boicu „Întreita semnificaţie a Epifaniei în omiliile Sfântului Petru Hrisologul", în vol. Constantin Necula, Dragoş Boicu, Radu Gârbacea (eds), *Părintele Mircea Ielciu, învăţătorul nostru despre Părinţii Bisericii: volum omagial la împlinirea vârstei de 65 de ani*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2023, p. 330-357.

în *Collectio Feliciana*. Pe baza criticii interne a textului s-a stabilit că predica are mult mai multe elemente comune cu compilaţiile pseudo-augustiniene decât cu celelalte cuvântări ale Sfântului Petru[3]. De aceea, ne vom concentra atenţia în special asupra cuvântărilor CLVI, CLVII, CLVIII şi CLX.

Cuprinsul omiliilor la Epifanie

Din punct de vedere tematic, cele patru omilii autentice sunt foarte ofertante, întrucât dau mărturie despre fascinanta evoluţie a semnificaţiilor liturgice ale Epifaniei, şi, în acelaşi timp, relevă o serie de chei hermeneutice pentru abordarea exegetică a capitolului 2 al Evangheliei de la Matei, cum se poate constata din rezumatele următoare.

Sermo CLVI

Leacurile pot fi mai degrabă vătămătoare dacă sunt luate fără discernământ, după cum şi textul sacru devine pricină de pierzare dacă nu este citit în acord cu dogmele credinţei şi de aceea creştinul nu trebuie să rătăcească ascultând cuvântul Evangheliei (§1), ale cărei cuvinte nu sunt rodul iscusinţelor omeneşti, ci sunt noi, originale şi întărite de autoritate dumnezeiască (§2). Întruparea lui Iisus restaurează lumea întreagă, aducând în mijlocul ei pe Cel capabil să reînnoiască firea tuturor şi să tămăduiască omenirea de la obârşia ei, alungând moartea intrată prin păcatul lui Adam şi rechemând viaţa prin învierea Lui (§3). Naşterea lui Iisus are loc tocmai în vremea domniei lui Irod, când domnia legiuită este uzurpată, când libertatea este înăbuşită şi când închinarea este nimicită, pentru ca Dumnezeu să vină în faţa omului care nu Îl mai căuta pe Dumnezeu (§4-5). Şi în timp ce iudeii – primitorii Legii – nu Îl acceptă pe Dătătorul Legii, magii de la Răsărit vin şi I se închină recunoscându-I dumnezeirea. De aceea, închinarea magilor este un miracol mai mare decât steaua care i-a călăuzit până la Sfântul Prunc (§6). Magii călătoresc pe o cale lungă, atât geografic – din Răsărit către Betleem –, cât mai ales lăuntric, pe calea propriilor inimi şi cugete, convingându-se că steaua nu stăpâneşte destinul, ci este împreună-slujitoare tainei şi este supusă voinţei lui Dumnezeu (§7). Căutându-L în palatul lui Irod pe „Regele Iudeilor, Cel ce S-a născut", magii nu dau dovadă de ignoranţă, ci îi acuză pe cei nepăsători, îi demască pe cei răi şi îi mustră pe cei ce nu au alergat să se închine adevăratului Stăpân, ce trebuia să Se odihnească în templu, nu culcat în iesle. „Vitele L-au primit în iesle pe Cel pe Care voi Îl dispreţuiţi să-L primiţi în casa Sa" (§8). Steaua care îi poartă pe magi spre minunata privelişte îi atrage prin nefirescul

[3] Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, p. 216-221. A se vedea şi A. Olivar, „Sobre un sermón de Epifanía y un fragmento de sermón de Navidad atribuídos erróneamente a san Pedro Crisólogo", *Ephemerides Liturgicae* 67 (1953), p. 129-137.

traiectoriei întrucât nu a apărut de bunăvoie, ci din porunca divinităţii, şi depăşind limitele filozofiei, lepădând greşala, magul aleargă către Pruncul Iisus, cade în genunchi şi Îl slăveşte (§9). În finalul omiliei, episcopul îşi anunţă intenţia de a continua explicarea pericopei cu următorul prilej. (§10)

Sermo CLVII

Numele sărbătorilor cuprind în ele semnificaţia sfântă a respectivelor zile, iar denumirea de Epifanie arată că este sărbătoarea în care dumnezeirea străluceşte împletind unicitatea întrupării cu întreita arătare şi, astfel, această sărbătoare care a luat naştere în timpuri diferite aduce împreună cele trei cinstiri ale dumnezeirii. De Epifanie magii Îl mărturisesc pe Hristos drept Stăpân al tuturor şi Făcător al Lumii, descoperindu-L nu prin propria iscusinţă, ci prin îngăduinţa Creatorului (§1). Este „steaua Aceluia", astrul care nu are putere asupra unui destin, ci se află în puterea Făcătorului a toate şi îşi croieşte drum pe cer din porunca Domnului, călăuzindu-i pe magi ca o împreună-slujitoare a robilor lui Dumnezeu (§2). Faptul că steaua şi magii sunt slujitori ai minunii nu trebuie să fie interpretat ca un argument în favoarea magiei sau astrologiei, ci o dovadă suplimentară a puterii dumnezeieşti care îi biruie pe vrăjmaşi cu propriile lor arme, preschimbându-i pe magi din adoratori ai stelelor în închinători cucernici şi pe marele Pavel din prigonitor în zelos propovăduitor (§3). Chiar şi faptul că magii au adus daruri cu semnificaţii tainice este o mărturie a Providenţei şi a Revelaţiei transmise urmaşilor lui Noe şi ai lui Avraam şi de aceea Îi aduc lui Hristos ofrandele vechilor patriarhi: aur ca unui Rege, tămâie ca lui Dumnezeu şi smirnă ca Celui ce va să moară (§4). În această zi a arătării Domnului, Hristos preschimbă apa în vin la nunta din Cana Galileei, unde merge nu pentru a se desfăta, ci pentru a lucra minunea şi miracolul este săvârşit nu pentru a înlesni beţia, ci pentru a face arătată dumnezeirea (§5). De Epifanie Mântuitorul intră în albia Iordanului ca să-i descopere în cer pe cei ce vor primi de acum Taina Botezului devenind împreună-moştenitori ai celor cereşti. Revărsarea Duhului Sfânt şi glasul Tatălui reprezintă o conlucrare cu Fiul pentru răscumpărarea noastră (§6). Astfel, în una şi aceeaşi zi, Hristos Se face cunoscut prin întreita mărturie: darul magilor, prefacerea apei şi glasul Tatălui, făcând din întreita arătare o singură sărbătoare (§7).

Sermo CLVIII

Adesea suntem surprinşi de faptul că Hristos a venit între oameni într-un chip atât de vulnerabil, ca un prunc neputincios supus condiţiilor vârstei sale, dar Dumnezeu, Care a vrut să fie iubit, nu temut, a ales această modalitate pentru a înmuia inimile învârtoşate ale oamenilor şi pentru a dezgheţa sufletele împietrite ale oamenilor (§1). Dar chiar şi aşa, umila copilărie a lui Hristos tulbură Ierusalimul, îl tulbură pe Irod, îi tulbură pe cărturari şi preoţi şi îi pregătesc o moarte violentă Pruncului lipsit de apărare (§2). Şi dacă Irod este motivat de dragostea

de stăpânire şi interese dinastice, Ierusalimul este mânat de propria-i decădere, preoţii de profanarea cultului, iar cărturarii de răstălmăcirea Legii şi, cuprinşi de ruşine, nu vor ca Hristos să Se nască ca mai apoi să-i vădească (§3). Cel ce lucrează potrivit poruncii abia aşteaptă sosirea Stăpânului său, în vreme ce slugile viclene se înfricoşează de pedeapsă, dar nici nu arată semn de îndreptare pentru a dobândi iertarea (§4). De aceea şi noi suntem datori să părăsim păcatul şi să urmăm virtutea şi cumpătarea pentru a ne îndrepta cum se cuvine spre cununa cerească (§5). Iscodindu-i pe magi, Irod încearcă să afle locul şi timpul acestei naşteri înfricoşătoare, dar uită să se teamă de miracolul stelei şi de Făcătorul timpului (§6). Dar magul este chemat să I se închine lui Hristos, nu să-L trădeze, iar cei ce se înfricoşaseră de vestea naşterii nu se tem să pregătească chinuri şi moarte în loc de daruri preţioase (§7). Pretinzând să fie vestit (*renuntiate mihi* – daţi-mi de ştire; lepădaţi-vă de mine), Irod cere în chip nimerit să fie lepădat de magi şi, precum creştinii se leapădă de diavol înainte de botez, Irod, care împlineşte lucrarea satanei, spune că el însuşi trebuie să fie lepădat (§8). Deşi crede că minte spunând că se va închina Pruncului, involuntar spune adevărul, pentru că, în cele din urmă, va sta plecat spre pedeapsă înaintea lui Dumnezeu. După ce părăsesc palatul, întunericul vicleniei se risipeşte şi steaua reapare conducându-i pe magi la locul naşterii Domnului (§9). Ajunşi în faţa Sfântului Prunc, magii îşi deschid vistieriile şi Îi oferă ca jertfă împărătească: aur ca unui rege, tămâie ca lui Dumnezeu şi smirnă ca unuia ce va să moară şi, abandonând calea înşelăciunii, se întorc în ţările lor pe calea nevionovăţiei (§10).

Sermo CLX

Dacă în ziua de Crăciun a fost celebrată întruparea Domnului, de Epifanie este descoperit în mai multe chipuri modul în care Stăpânul, venit în trup omenesc, Îşi revelează dumnezeirea (§1). Întâi de toate, în această zi Făcătorul tuturor este aflat de mag într-un trup firav şi, biruit de taina ce îi stă înainte, nu îi rămâne decât să cadă la pământ şi să I se închine, mărturisindu-L prin cele trei daruri a fi deopotrivă Dumnezeu, Împărat a toate şi Cel ce va să moară. Dar deşi păgânul este dispus să mărturisească dumnezeirea lui Hristos, iudeul nu o face, ci Îl trădează pentru a-L preda lui Irod cel nelegiuit (§2). Tot în această zi, Hristos Care spală păcatul lumii a intrat în albia Iordanului, Tatăl Însuşi dând mărturie din cer, fiindcă nimeni altul nu ar fi avut autoritatea să fie martor (§3). Duhul Sfânt Se arată în chip de porumbel vestind nu sfârşitul potopului, ci revărsarea îmbelşugată a ungerii dumnezeieşti asupra lui Hristos (§4). Manifestarea celor trei Persoane ale Sfintei Treimi arată calitatea de Stăpân pe care Mântuitorul o are asupra stihiilor, deşi nu le tulbură ca în Vechiul Testament pentru a stârni frica în sufletele oamenilor, ci alege să lucreze prin iubire şi har (§5). De Epifanie este evocat şi începutul minunilor săvârşite de Hristos prin preschimbarea apei în vin la nunta din Cana Galileei, unde Făcătorul materiei acţionează asupra ei pentru

a întări cu puterea dumnezeiască slăbiciunea firii noastre. Menirea ultimă a apei era de a se preschimba în sângele lui Hristos care trebuia să se ofere celor ce se apropie de El (§6). De Epifanie, dumnezeirea lui Hristos se arată în aceste trei chipuri: darul magilor, mărturia Tatălui şi prefacerea apei în vin, iar omilia se încheie cu îndemnul de a se apropia de darurile euharistice (§7).

Potrivit analizei lui Alejandro Olivar, se poate vorbi despre o mini-serie de predici exegetice (CLVI-CLVIII) la pericopa lecturată în ziua Epifaniei (*Mt* 2, 1-12). Nu este un lucru nefiresc pentru stilul predicatorial şi tactul pastoral al Sfântului Petru Hrisologul să stăruie asupra unei anumite teme pe care o tratează concis de-a lungul mai multor zile consecutive. În mod analog, trebuie presupus, potrivit lui Olivar, că aceste trei cuvântări festale au fost rostite în zile diferite, dar consecutive, ale aceluiaşi an, cu prilejul sărbătoririi Epifaniei, accentuându-i întreita semnificaţie[4]. După aprecierile aceluiaşi savant benedictin, *Sermo CLX* nu este o omilie în sine, ci mai degrabă un tratat tematic asupra sărbătorii[5], căruia ulterior i s-a adaugat la final o scurtă formulă doxologică[6]: „Per Dominum nostrum Iesu Christo, qui vivit et regnat nunc et semper, et per omnia secula saeculorum. Amen".

Revenind la seria de omilii propriu-zise, se distinge *Sermo CLVII*, care, prin explicaţiile aduse asupra semnificaţiilor Epifaniei, pare să fi fost rostită chiar în ziua praznicului, întrerupând tâlcuirea pericopei de la Matei (2, 1-12)[7], începută cu o zi înainte în *Sermo CLVI* (versetele 1-2). Pe de altă parte, *Sermo CLVIII* reia exegeza textului de la Matei începând cu versetul 3 şi continuă până la finalul pericopei.

Franco Sottocornola consideră că avem totuşi de-a face cu 4 predici ţinute în 3 ani distincţi, dintre care Sermo CLVI, CLVII şi CLX par a fi rostite chiar în ziua Epifaniei, în vreme ce Sermo CLVIII este o continuare pentru CLVI şi ar fi fost ţinută cel mai probabil în duminica imediat următoare[8].

Ceea ce atrage şi mai mult atenţia asupra acestei perechi (CLVI şi CLVIII) este faptul că nu conţin nicio aluzie la Botezul Domnului, în vreme ce restul de predici (CLVII şi CLX) menţionează alături de închinarea magilor atât Botezul în Iordan, cât şi miracolul prefacerii apei în vin la nunta din Cana Galileei.

Scurt şi la obiect, Sfântul Petru Chysologul reuşeşte în aceste predici să facă o concisă prezentare a celor trei teme reunite de praznicul Epifaniei. Naturaleţea cu care se adresează credincioşilor şi facilitatea cu care face tranziţia de o semnificaţie la alta dau mărturie atât despre calităţile oratorice ale episcopului,

[4] Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, p. 249.

[5] *Ibidem*, nota 51.

[6] *Ibidem*, p. 257, 222.

[7] *Ibidem*, p. 275.

[8] *Franco Sottocornola, L'anno liturgico nei sermoni di Pietro Crisologo*, Casena, 1973, p. 237.

cât şi despre evoluţia înregistrată în practica liturgică din Ravenna. De aceea, în cele ce urmează redăm integral într-o nouă traducere[9] cuprinsul celor patru omilii autentice, dar şi al cuvântării atribuite.

II
Omiliile CLVI-CLX ale Sfântului Petru Hrisologul[10]

Omilia a CLVI-a: Cu privire la Epifanie

1. De fiecare dată când bolnavul îndrăzneşte să primească priceperea precaută a medicilor care prepară antidotul cu licorile izbăvitoare împotriva bolilor mortale nerespectând regulile, indicaţiile terapeutice sau timpul [adecvat], ceea ce a fost prevăzut spre sănătate devine pricina primejdiei. Tot aşa şi cuvântul lui Dumnezeu, dacă ascultătorul nesăbuit îndrăzneşte să-l cunoască în afara îndrumării [Bisericii], în afara învăţăturii, în afara dogmei credinţei, pricina vieţii devine prilejul pierzării. Trebuie cercetat, fraţilor, ca lucrul dumnezeiesc care a fost scris pentru noi spre desăvârşire să nu ducă la vătămarea sufletelor din cauza nepriceperii de a-l asculta.

2. Crezi oare că evanghelistul astăzi învaţă că naşterea lui Hristos din veac ascunsă a fost descoperită prin steaua călăuzitoare de către caldei, scrutătorii stelelor, magii rătăciţi prin stele, care cercetau mişcările cerului în întunecimile nopţilor şi atribuiau pricinile naşterii şi morţii traiectoriilor stelelor, care afirmă cu tărie că cele bune şi cele rele ale oamenilor [se petrec] din voia luminătorilor? Să nu fie! Astfel gândeşte lumea, astfel înţeleg neamurile, astfel păcăleşte aparenţa lecturii. Restul cuvântării evanghelice nu grăieşte cele omeneşti, ci cele dumnezeieşti; nu cele obişnuite, ci cele noi, care nu înşeală prin scamatorie, ci sunt supuse adevărului; [fapte care] nu sunt farse pentru ochi, ci înrădăcinate în inimi; nu sunt purtate şovăitor de împrejurări, ci întărite cu autoritate; cele ce vin de la Dumnezeu, nu de la soartă; cele ce sunt nu adunate prin calcule, ci dobândite prin virtuţi.

3. Zice [Scriptura]: *Când S-a născut Iisus în Betleemul Iudeii, iată magii de la răsărit au venit la Ierusalim zicând: Unde e Regele iudeilor Care S-a născut? Am văzut steaua Lui şi am venit să I ne închinăm* (*Mt* 2, 1-2). *Când S-a născut Iisus*. Se iveşte Obârşia lucrurilor, răsare generosul Dăruitor al neamului, Se naşte Ziditorul naturii ca să restaureze natura, să reînnoiască stirpea, să primenească obârşia. Adam, întâiul om, părintele neamului, obârşia descendenţilor, într-atât a pierdut bunătatea firii, libertatea neamului şi viaţa stirpei, încât a reuşit să le

[9] Pentru o altă traducere a grupajului omiliilor la Epifanie a se vedea Sfântul Petru Hrisologul, *Omilii tematice*, traducere şi studiu introductiv Pr. Radu N. Vasile, Anastasia, Bucureşti, 1999, p. 85-113.

[10] Textul folosit pentru traducere este cel al ediţiei critice stabilite de către Alejandro Olivar în *Sancti Petri Chrysologi Collectio sermonum*, pars III, în col. *Corpus Christianorum*, Series Latina, XXIVB, Brepols, Turnhout, 1982, p. 970-993.

aducă urmaşilor demni de plâns răul naturii, robia neamului şi moartea stirpei. De aceea, născându-Se Hristos, restaurează natura şi murind primeşte moartea şi cheamă înapoi viaţa în timp ce înviază. Cel ce dăduse omului suflet din cer, de atunci l-a făcut pe om să fie alcătuit şi din carne, ca vina pământească să nu afunde din nou simţirea cerească în căderea cărnii, cum spune apostolul: *Omul cel dintâi este din pământ, pământesc; omul cel de-al doilea este din cer. Cum este cel pământesc, aşa sunt şi cei pământeşti; şi cum este cel ceresc, aşa sunt şi cei cereşti* (*1 Co* 15, 47-48). Şi evanghelistul Ioan (spune): *Oricine este născut din Dumnezeu nu săvârşeşte păcat, pentru că sămânţa lui Dumnezeu rămâne în acesta; şi nu poate să păcătuiască, fiindcă este născut din Dumnezeu* (*1 In* 3, 9). Deci de aceea se naşte Hristos, ca să-i înalţe la firea cerească pe cei ce zăceau în sadul pământesc.

4. *Când S-a născut Iisus în Betleemul Iudeii* (*Mt* 2, 1). Betleem, fraţilor, înseamnă în ebraică casă[11]. Deci pe drept cu aceste cuvinte a fost desemnată casa şi e numit neamul, ca să fie împlinită credinţa făgăduinţelor şi adevărul profeţiei, cum spune Iacov: *Iudo, pe tine te vor lăuda fraţii tăi. Mâinile tale să fie în ceafa vrăjmaşilor tăi. Închina-se-vor ţie feciorii tatălui tău* (*Fc* 49, 8). Şi apoi: *Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici cârmuitor din coapsele sale, până ce va veni Cel Căruia Îi sunt păstrate şi I se vor supune popoarele* (*Fc* 49, 10). De unde şi David (spune): *Iuda, regele meu* (*Ps* 59, 8).

5. *Când S-a născut Iisus în Betleem în zilele regelui Irod* (*Mt* 2, 1). Ce înseamnă faptul că Dumnezeu S-a pogorât pe pământ, că dumnezeirea se uneşte cu carnea, că are loc unirea cerească[12] cu trupul pământesc în timpul nelegiuitului rege? Ce înseamnă aceasta? Când nu vine un rege adevărat ca să alunge pe tiran, ca să elibereze patria, ca să reînnoiască lumea, ca să redea libertatea? Irod, străin de neamul iudaic, a ocupat regatul şi i-a răpit libertatea, a profanat cele sfinte, a tulburat rânduiala, a abolit orice disciplină şi orice cult. Deci pe drept cele dumnezeieşti ajută neamului sfânt, pentru că cele omeneşti eşuaseră, şi Însuşi Dumnezeu ajută poporul, pe care omul nu putea să-l ajute. Astfel Hristos va veni din nou ca să fie doborât antihrist, lumea să fie eliberată, patria paradisului să fie restituită, libertatea lumii să fie perpetuată, toată robia lumii să fie înlăturată.

---

[11] De fapt, Betleem (Beyt lehem) înseamnă „casa pâinii”.

[12] Caeleste comercium. Aici, *commercium* (schimb, relaţie, uz comun) încearcă să surprindă raportul dintre cele două firi ale Mântuitorului Hristos, evidenţiind comunicarea intimă a proprietăţilor, sau însuşirea caracteristicilor specifice celeilalte firi. Totuşi, în viziunea ierarhului din Ravenna un astfel de raport pare a se stabili între dumnezeire şi trup, respectiv carne (ipsius Dei cum carne commercium, CXL.1; commercium divinitatis et carnis, CXLIII.1; terreni corporis inire commercium, CXLVII.1; terreno corpori coeleste commercium, CLVI.5; carnis et Dei repente tantum posse provenire commercium, LXXII.3) şi doar într-o singură instanţă se referă la relaţia/unirea divinului şi a umanului în unul şi acelaşi trup (in uno eodemque corpore divinitatis et humanitatis convenisse commercium, CLX.2). A se vedea şi M. Herz, *Sacrum Commercium*, Karl Zink, Munich, 1958, p. 121-122, 139.

6. *Iată magii de la Răsărit au venit* (*Mt* 2, 1). Magii vin de la răsărit către Răsărit, ca cei ce vin să primească pe Cel ce le poruncise să vină. De fapt, când l-ar fi căutat magul pe Dumnezeu, dacă nu i-ar fi poruncit Dumnezeu? Când ar fi descoperit astrologul pe Regele cerului dacă Dumnezeu nu i-ar fi arătat? Când caldeul, care slujea atâtor zei câte stele erau în cer, s-ar fi închinat pe pământ singurului Dumnezeu fără [intervenţia lui] Dumnezeu? Miracolul ceresc s-a făcut mai degrabă în privinţa magilor, decât a stelei, căci magul Îl cunoaşte pe Regele Iudeii şi Autorul Legii, pe când iudeul nu-l ştie; Caldeea Îl cinsteşte, pe când Iudeea nu; Ierusalimul Îl refuză şi se întoarce îndărăt, dar Siria Îl urmează şi Îl adoră.

7. *Iată magii de la Răsărit au venit zicând: unde este regele iudeilor Care S-a născut? Am văzut steaua lui* (*Mt* 2, 1-2). Dar ce nu este al Lui din cele ce sunt văzute? Într-adevăr, precum a spus apostolul, *bogat fiind, a sărăcit* (*2 Co* 8, 9). Bogat fiind în dumnezeierea Sa, a devenit sărman în carne şi a început să aibă o singură stea Cel Care a făcut, a ţinut şi păzeşte toată făptura. *Am văzut steaua lui*. În cele din urmă, magul Îl vede pe Cel Care stăpâneşte steaua şi nu este stăpânit de stea, nici nu se supune pe Sine mersului stelei, ci El Însuşi mână cursul stelei, a cărei direcţie o îndreaptă pe cer în aşa fel, îi călăuzeşte înaintarea în aşa fel, îi domoleşte calea în aşa fel, ca să slujească şi să fie trimisă pentru călătoria magilor, căci steaua umblă când şi magul umblă, steaua stă când magul stă, iar când magul doarme steaua veghează. Astfel, magul gândeşte că starea ei este egală cu cea a celor care călătoresc şi egală le este nevoia de a sluji, şi acum nu consideră steaua drept Dumnezeu, ci socoteşte că îi este împreună slujitoare [steaua] pe care în acest chip o vede supusă slujirilor sale.

8. *Unde este regele Iudeilor, Cel ce S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui şi am venit să ne închinăm Lui* (*Mt* 2, 2). Zicând: *Unde este regele Iudeilor, Cel ce S-a născut?*, de fapt nu îi întreabă, ci îi batjocoresc pe aceia când cei ce ştiu îi întreabă pe cei neştiutori; nu îi ignoră, ci îi acuză pe cei neglijenţi, îi mustră pe cei trândavi, îi vădesc pe cei răi, îi lovesc pe cei încăpăţânaţi, îi acuză pe slujitorii care nu i-au ieşit în întâmpinare Stăpânului. De ce îi mai întreabă pe oameni cei care aflaseră de la Dumnezeu ceea ce căutau? Pentru ce [era nevoie] de slujirea unei arătări omeneşti pentru aceia cărora stelele cerului le slujeau spre aceasta? La ce le folosea candela templului acelora cărora le strălucea steaua minunată din cer? *Unde este regele Iudeilor, Cel ce S-a născut?* Ca şi cum ar spune: de ce zace în iesle Regele iudeilor şi nu e culcat în templu? De ce nu străluceşte în purpură, ci e acoperit în scutece? De ce e ascuns în peşteră şi nu a fost ţinut la vedere în altar? Dobitoacele au primit în iesle pe Cel pe Care voi Îl dispreţuiţi ca să-L primiţi în casa Sa. Precum a fost scris: *Boul îşi cunoaşte stăpânul şi asinul ieslea domnului său, dar tu Israel nu ai căutat pe Domnul tău* (*Is* 1, 3).

9. *Am văzut steaua lui* (*Mt* 2, 2). S-a ivit steaua nu de voia ei proprie, ci la poruncă, nu din voia cerului, ci din îndemnul dumnezeirii, nu după legea stelelor, ci din neobişnuinţa semnului; nu prin înclinarea cerului, ci din puterea Celui ce Se

naşte, nu potrivit [regulilor] matematicii, ci de la Dumnezeu; nu din cunoaşterea astrologiei, ci din preştiinţa Ziditorului; nu din raţiune aritmetică, ci din poruncă dumnezeiească, din rânduială cerească; nu din iscodirea caldee, nici din meşteşug magic, ci din proorocie evreiască. Astfel, când vede că grijile omeneşti au pierit, că meşteşugurile lor au eşuat, că trudirile înţelepciunii lumeşti sunt deşarte, că au îngheţat sudorile tuturor sectelor; că au fost golite vistieriile întregii filosofii, că a fugit noaptea păgână, că s-au risipit înceţoşările părerilor, că s-au destrămat înseşi umbrele demonilor, că nu ascundea ca o cometă în coada difuză ceea ce vestea, nici nu întunecă ceea ce luminează, magul zice aşa: Drept este să mergi şi, cu raza subţire, cu lumina purtătoare de semn, cu sclipirea neînşelătoare să străluceşti în Iudeea, arată-L acolo pe Regele născut mai presus de legile lumii, mai presus de rânduiala cărnii, mai presus de firea omenească. Astfel, renunţând la rătăcire, (magul) o urmează, aleargă, ajunge, descoperă, se bucură, se închină, adoră, pentru că nu prin stea, nici prin meşteşug, ci cu ajutorul lui Dumnezeu se minunează că L-a aflat pe El în carne omenească.

10. Prin urmare, fraţilor, prin lectura de faţă rătăcirea magilor nu e întărită, ci e destrămată. Dar acestea sunt de ajuns pentru astăzi, astfel încât cu ajutorul lui Dumnezeu să se arate limpede [cele rămase] în (zilele) ce urmează.

Omilia a CLVII-a: A doua la Epifanie

1. Sărbătorile Domnului arată pricinile [celebrării] lor prin denumirile lor, căci după cum Hristos a dat ziua Naşterii născându-Se şi, înviind, a dat ziua Învierii, tot astfel revarsă ziua Iluminării Sale prin lumina semnelor minunate. Cel ce S-a ascuns în trup omenesc mai înainte născându-Se, mai apoi prin lucrările Sale S-a descoperit pe Sine în taina cerească. Apoi S-a arătat în chip întreit ca Dumnezeu Cel ce mai înainte S-a arătat ca om printr-o naştere singulară. Prin urmare, sărbătoarea poartă pe drept numele de Epifanie, în care a strălucit dumnezeirea care s-a ascuns de noi în carnea noastră. Aceasta, fraţilor, aceasta este sărbătoarea care, fiind alcătuită în timpuri diferite, a scos la iveală trei semne ale dumnezeirii. De Epifanie magii Îl mărturisesc pe Hristos drept Dumnezeu prin darurile tainice şi închinătorii la stele, cei ce sălăşluiau în noapte, Îl descoperă în bezna deasă pe Făcătorul luminii, ca această (arătare) să fie din darul Ziditorului şi nu roada strădaniei celui ce-L caută; [arătarea] să fie un dar al lui Dumnezeu Creatorul, nu al stelei; să fie un privilegiu propriu darului dumnezeiesc, nu al făpturii, nici al iscusinţei omeneşti.

2. *Iată, magii*, spune (Evanghelia), *au venit de la răsărit zicând: Unde este Regele iudeilor, Cel ce S-a născut? Am văzut chiar steaua Lui şi am venit ca să I ne închinăm* (*Mt* 2, 1-2). *Am văzut steaua Lui*. Şi ce nu este al Lui? Steaua Îi aparţine Lui, nu El îi aparţine stelei. *Steaua Lui*, care a primit existenţa, dar nu a dat-o. Creatorul stăpânea peste ivirea stelei şi nu steaua stăpânea peste naşterea Creatorului. *Steaua Lui*, care îşi are obrâşia de la Ziditor, nu de la zidire, prin

poruncă, nu prin hazard, nu din calcul, ci de la Creator, care nu ar putea determina naşterea, ci este supusă asfinţirii. Steaua nu era dătătoare de lege, ci purtătoare de semn, purtătoare nu a rânduielii zilelor, ci lumină a nopţilor. Steaua (era) călăuza drumului, nu a vieţii, tovarăşa magilor, nu înrudită cu Hristos; nu era stăpâna celor stăpâniţi, ci servitoarea slujitorilor.

3. Dar (poate) zice cineva: De ce [se vorbeşte despre] magi, de ce printr-o stea, dacă nu este nicio legătură cu stelele, cu obârşia, nicio relaţie cu natura? De ce magii? De ce steaua? Ca prin Hristos însăşi materia rătăcirii să devină astfel prilej de mântuire, aşa cum prin Hristos pricina morţii a devenit pricina vieţii. A-l birui[13] pe vrăjmaş cu propria lui sabie este însemnul singular al vitejiei. Greşeala magilor era neştiinţa, nu voinţa; de acuzat nu era pornirea, ci rătăcirea lor. A-L căuta pe Dumnezeu şi a nu şti să cauţi este mai degrabă neputinţă decât învinuire. Deci se cuvenea ca Dumnezeu să ofere [prilejul] de a fi descoperit de cei ce-L căutau şi să pună vinovăţia pe seama greşelii [şi nu pe seama oamenilor]. De fapt, cu o astfel de judecată, Pavel a fost făcut propovăduitor din prigonitor pentru că lupta împotriva Legii [celei noi] din pricina zelului pentru Lege şi păcătuise faţă de Dumnezeu din iubire de Dumnezeu. De aceea, credinţa aleargă spre Pavel, [pe când] necredinţa îl îndrepta spre necunoaştere.

4. Dar ascultătorul (poate) spune şi: Să zicem că steaua arătase calea magilor ce căutau nu din propria voinţă, ci la porunca lui Dumnezeu, atunci de unde [au ajuns la] ştiinţa ofrandelor mistice[14]? De unde atâtea semnificaţii tainice ale darurilor[15]? Nu din iscusinţa caldeeană, ci din tradiţia mai veche a sfinţilor strămoşi. Aceştia, care erau din neamul lui Noe, din fiii lui Avraam, au învăţat de la Dumnezeu că Hristos Se naşte, nu prin meşteşug [magic], şi au cunoscut printr-o adâncă taină că El (era) Om, Dumnezeu, Rege şi Cel ce urma să moară. De aceea au adus darurile potrivite credinţei părinţilor lor şi cu pricepere au oferit aurul Regelui, tămâia lui Dumnezeu, mirul Celui ce avea să moară şi prin asemenea daruri au arătat cuviinţă şi cinste îndeajuns. Dar acestea sunt destule [în privinţa] magilor.

5. De Epifanie Hristos a preschimbat apa în vin la nuntă; iar faptul că Hristos luase parte la nuntă a fost propriu puterii, nu poftei; nu a fost propriu omenităţii, ci puterii; pricina a fost proprie semnului, nu stomacului; nu a fost pregătirea beţiei, ci arătarea dumnezeirii. De fapt, când firea apei se preschimbă, îndată a făcut cunoscut pe Făcătorul şi prin prefacerea zidirii a fost descoperit Creatorul elementelor. Fericite nunţile, fericite (sunt) acelea la care Hristos e de faţă, care se sfinţesc nu prin desfătare, ci prin virtuţi! Ce nu se va preface în har acolo unde apa s-a transformat în vin?

6. De Epifanie Hristos a intrat în albia Iordanului urmând să sfinţească Botezul nostru, ca pe cei pe care i-a asumat născându-Se pe pământ să-i înalţe la cer

---

[13] Turbare – lit. a tulbura, a agita, a răscoli, a pune în dezordine, a învălmăşi.

[14] Munerum scientia mysticorum.

[15] Donorum sacramenta.

renăscându-i; ca să-i aibă liberi în El pe aceia pe care i-a văzut că sunt prizonieri fără El; ca să-i facă vii pe aceia pe care vinovăţia i-a făcut să fie muritori; ca să-i facă veşnici pe aceia pe care moartea îi făcuse vremelnici şi să facă să-i fie Lui părtaşi în cele cereşti pe aceştia pe care diavolul îi izgonise din cele pământeşti. De aceea, fraţilor, Duhul Sfânt Se varsă pogorându-Se deplin, când Tatăl din ceruri proclamă: *Acesta este Fiul Meu iubit* (*Mt* 3, 17) ca Acelora care împreună cu Fiul au avut o lucrare de a ne crea să le revină o singură cinstire pentru restaurarea noastră.

7. Astfel, în timpuri diferite, în una şi aceeaşi zi, prin darul magilor, prin preschimbarea apei, prin glasul Tatălui, Hristos să fie cunoscut drept Dumnezeu prin întreita mărturie şi din arătarea întreită a lui Hristos să se facă o singură şi sfântă sărbătoare a Epifaniei.

Omilia a CLVIII-a: A treia la Epifanie

1. Adesea ne întrebăm: de ce a intrat Hristos în lume ca să încerce în aşa fel strâmtorările pântecelui, să îndure ocara naşterii, să suporte înfăşările scutecelor, să îndure leagănul şubred, să ceară cu lacrimi hrana sânilor, să experimenteze etapele şi nevoile vârstelor. Şi cum ar fi trebuit să vină Cel ce a vrut să ceară favorul, să alunge frica şi să caute milostivirea? Firea ne învaţă pe noi toţi ce reuşeşte şi ce dobândeşte copilăria. Ce barbarie nu este biruită de copilărie? Ce sălbăticie nu îmblânzeşte? Ce cruzime nu domoleşte? Ce nebunie nu potoleşte? Ce putere nu se retrage? Ce asprime nu se înmoaie? Ce strictеţe nu se slăbeşte? Ce iubire nu cere? Ce afecţiune nu stoarce? Ce favoare nu impune? Ce dragoste nu obţine? Taţii ştiu că este aşa, mamele o simt, toţi o dovedesc, inimile omeneşti dau mărturie. Deci de aceea a vrut să se nască aşa Cel ce a vrut să fie iubit şi nu să fie temut. Şi totuşi, auziţi ce reuşeşte copilăria atât de blândă, atât de cuviincioasă şi atât de dragă în faţa relei-voinţe omeneşti.

2. Zice [Scriptura]: *Auzind, Irod s-a tulburat şi tot Ierusalimul împreună cu el. Şi adunând pe toţi arhiereii şi cărturarii poporului, căuta să afle de la ei: Unde avea să Se nască Hristos?* (*Mt* 2, 3-4). Dacă Ierusalimul, dacă regele şi cărturarii, dacă mai-marii preoţilor sunt atât de tulburaţi de vârsta fragedă a lui Hristos, ce ar fi făcut aceştia dacă Hristos ar fi venit deodată ca om deplin, înzestrat cu bogăţii şi mulţime [de adepţi], cu cei bănuiţi [de fărădelegi] şi cu cei străini?[16] Cei care nu preţuiesc nici timpul (vieţii), nici vârsta, nici pe sărman, nici pe părinte, când aud totuşi că S-a născut, Îi pregătesc moartea Celui ce Se naşte, durere Celui nevinovat, nelegiuire Ccelui credincios, săbii Celui gol, oşteni Celui singur, ucidere Celui ce scânceşte, pedeapsă Celui milos. Şi ca să amestece forţa cu sângele, cruzimea declară cumplite războaie leagănului, împunge sânii cu suliţe, loveşte cu scuturile în pântece, până ce ar face odrasla dumnezeiască şi omenească să intre în mormânt mai înainte de a veni pe lume.

[16] Aici am urmat punctuaţia din ediţia lui J.-P. Migne (*PL* 52, 617).

3. Să zicem că regele Irod a fost forţat să întreprindă unele ca acestea din dragostea pentru regat şi de teama succesorului; dar pentru ce Ierusalimul, pentru ce căpeteniile, pentru ce cărturarii [s-au purtat astfel]? Pentru ce? Pentru că nelegiuitul nu a vrut ca Dumnezeu să Se nască, sluga nu l-a vrut pe stăpân, vinovatul pe judecător, rebelul pe prinţ, cel viclean pe cel ce-i cunoaşte [înşelăciunea]. Ierusalimul se afundase în întinări felurite, preoţii profanau cele sfinte şi, făcând negoţ cu păcatele[17], au transformat iertarea şi cuviinţa în câştig. Cărturarii au schimbat învăţătura cerească, ştiinţa mântuitoare, îndrumarea de viaţă dătătătoare în înţeles sălbatic, în căderea înşelăciunii, în grăire deşartă aducătoare de moarte. De aceea ei nu vor ca Hristos să Se nască, se tem ca El să trăiască pentru că ştiau că ei vor fi daţi curând necinstei, vor fi purtaţi în ruşine, vor fi scoşi din templu, vor fi lipsiţi de sacerdoţiu, vor fi lipsiţi de darul ofrandelor. Căci odată aprinşi de poftă, prinşi de înfumurare, răniţi de păcate, îmbătaţi de deşertăciune, moleşiţi de desfătare, nu mai puteau să cugete ceva cu privire la îndreptare, nici să nădăjduiască în privinţa iertării.

4. Când un iconom bun adună roada îmbelşugată prin truda continuă, tânjeşte ca stăpânul său să vină pentru [socotirea] câştigului său, îl doreşte pentru bucuria proprie. Lucrătorul atent, când va împlini lucrarea muncii întreprinse, doreşte să vină stăpânul casei[18] ca să-şi dobândească răsplata. După luptă, după victorie, soldatul credincios tânjeşte după prezenţa împăratului ca acela să-i recompenseze ostenelile şi rănile prin dăruirea răsplăţii. Astfel, cel ce biruie cu virtute neostenită războaiele lumii tânjeşte ca Hristos să vină spre [încununarea] triumfului său. Dar cei copleşiţi de amăgirea lumii, care tremură din pricina pedepsei, nu vor ca Hristos să vină, (nici nu) speră nimic în privinţa iertării.

5. Fraţilor, să facem cele bune şi să ne ferim de cele rele, să fugim de păcate şi să urmăm virtuţile, să ignorăm cele prezente şi să cugetăm la cele viitoare. Să ţintim spre împărăţia noastră, să ajungem la triumful nostru, să năzuim spre slavă, cu toate doririle să tânjim după cunună. Dar acum să se întoarcă cuvântarea la cele ce au fost în continuare.

6. Zice [Scriptura]: *Irod chemând în ascuns pe magi, a aflat de la ei lămurit în ce vreme s-a arătat steaua. Şi trimiţându-i la Betleem, le-a zis: Mergeţi şi cercetaţi cu de-amănuntul despre Prunc şi, dacă Îl veţi afla, vestiţi-mi şi mie, ca, venind şi eu, să mă închin Lui* (*Mt* 2, 7-8). Îi cheamă pe magi pe ascuns pentru că mintea prefăcută şi conştiinţa vicleană nu îndrăzneşte nimic pe faţă. Îi cheamă pe magi pe ascuns pentru că hoţul iubeşte noaptea, tâlharul întinde capcanele în întuneric. Întreabă cu atenţie despre timpul stelei, dar pe când se teme pentru domnia lui, nu se teme de semnul ceresc, nu se înspăimântă de Ziditorul timpului? Ce te-a tulburat, Iroade? Ce eşti preocupat de un astfel de succesor? Cel în slujba Căruia stau stelele nu este stăpânit de un imperiu pământesc.

---

[17] Peccata vendentes – interesant că nu e vândută iertarea, vânzând păcatele.

[18] Patrem familias.

7. *Mergeţi, cercetaţi şi, când veţi afla, vestiţi-mi şi mie* (Mt 2,8). Iroade, greşeşti! Magului îi este poruncit să se închine, nu să denunţe; acela vine să mărturisească, nu să trădeze, aceluia i-a fost dat să vadă, ţie nu ţi-a fost dat să descoperi. *Mergeţi şi cercetaţi*. Ca şi cum nu era de ajuns că i-a iscodit deja pe magi o dată. Celor ce întreabă cu cuviinţă le-a fost dat un răspuns necuviincios. Celor ce ascultă rău [intenţionaţi] vestirea mântuirii le este preschimbată în pierzare. Slujitorul obraznic aude că Se naşte Domnul, dar pregăteşte curse pentru Domnul ce Se naşte, nu cinstire; pregăteşte moartea ca să nu trebuiască să-I slujească. Dar pentru că nici Dumnezeu nu ar putea fi circumscris, nici mântuirea nu ar putea pieri, nici viaţa nu ar putea să moară, Dumnezeu rămâne în cinste, (iar) slujitorul rămâne în nelegiuire. Dar cel ce dispreţuieşte să vină la închinare este purtat spre pedeapsă, iar cel ce nu vrea să ajungă la har e târât spre osândă.

8. *Mergeţi, cercetaţi şi, când veţi afla, vestiţi-mi şi mie [renuntiate mihi]* (*Mt* 2, 8). În mod nimerit a spus *renunţaţi la mine [renuntiate mihi]*[19], pentru că cel ce se grăbeşte să ajungă la Hristos întotdeauna renunţă la diavol [diabolo renuntiat]. Cel ce urmează să devină creştin când aude de la sacerdot: Te lepezi de diavolul? răspunde: mă lepăd. Deci, pe drept spune că trebuie să fie lepădat de magi, cel ce ştia că el ţine locul diavolului şi ştia că împlineşte partea satanei.

9. *Ca venind şi eu să mă închin lui* (*Mt* 2, 9). El vrea să mintă, dar nu poate. Cel ce se făcea că se închină, ca să se dezlănţuie, va veni ca să fie încovoiat spre chin, să se aplece spre trudiri, să fie doborât spre pedeapsă. Însă magii, după ce au trecut de norii necredinţei evreieşti și au zărit steaua pe care o văzuseră mai înainte strălucind din nou pe cerul senin al credinței creștine și sub lumina și călăuzirea ei au ajuns la locul cel preasfânt al naşterii Domnului.

10. *Şi, deschizând vistieriile lor, i-au oferit lui daruri: aur, tămâie şi mir* (*Mt* 2, 11). Îi oferă Domnului cu evlavie: aur ca unui Rege, tămâie ca lui Dumnezeu şi mir ca Celui ce avea să moară, cele mai mari comori ale cunoştinţei pentru cei ce aveau să creadă în viitor. Astfel se întorc în patria lor pe calea nevinovăţiei ei, care au zdrobit calea către distrugere a înşelăciunii lui Irod.

Omilia a CLIX-a: Cu privire la Epifanie (spurie)

1. Înainte de aceste zile, adică în ziua a opta dinaintea calendelor acestei (luni), în care ziua a început să crească[20], fiindcă străluceşte Ziua cea adevărată, cei ce au citit sau cei ce au prilejuit auzirea celor citite îşi amintesc lesne că Domnul Hristos Iisus S-a născut cu trup[21], cum e scris în Evanghelie. Vestindu-L îngerii, păstorii israeliţi care îşi vegheau turmele lor L-au aflat, [iar] astăzi, arătându-L semnele (cereşti), magii păgâni care căutau cele neobişnuite Îl descoperă arătat în aceeaşi carne. Glasul slujitorilor netrupeşti a grăit către acei (păstori) vestindu-

[19] *Renuntiate mihi* (*Mt* 2, 8) are atât sensul: „vestiţi-mi mie”, cât şi „lepădaţi-vă de mine”.

[20] 25 decembrie reprezenta a VIII-a zi dinaintea Calendelor lui Ianuarie.

[21] In carne.

le ivirea naşterii Domnului, iar acestor (magi) [le-a vorbit] steaua ca o limbă a cerurilor. Acei (păstori) la care adesea au fost trimişi proorocii îşi spun: *Să mergem şi să vedem acest cuvânt care s-a făcut nouă* (*Lc* 2, 15), iar aceşti (magi), cărora niciun profet nu le grăise vreodată, căutând să afle, întrebau: *unde este regele Iudeilor care S-a născut? Am văzut steaua Lui la răsărit şi am venit să I ne închinăm* (*Mt* 2, 2).

2. Prin urmare, din vecinătate se apropie acei (păstori), iar de departe vin aceşti (magi), dar în mod cert ajung cu sfântă evlavie în unul şi acelaşi loc al credinţei, şi acolo Îl privesc, Îl admiră şi Îl recunosc pe regele Hristos aşezat înaintea a două dobitoace profetice, prefigurând în mod clar chipul şi purtarea celor două popoare. Chiar *boul îşi cunoaşte stăpânul şi asinul ieslea domnului său* (*Is* 1, 3). Chiar boul iudeu Îl recunoaşte scuturându-se de jugul Legii şi asinul păgân Îl recunoaşte lăsând deoparte sălbăticia nebuniei, întrucât cel dintâi părăseşte truda în exces a împlinirii (regulilor), iar cel de pe urmă leapădă rătăcirea şovăitoare a superstiţiei. Şi Îl recunoaşte fiecare în parte, deoarece fiecare s-a apropiat de unica iesle a Domnului pentru a se ospăta: spre a mânca hrana mântuirii în loc de fânul morţii.

3. Mâncaţi, animale cuviincioase, mâncaţi hrana vieţii veşnice şi, pe cât puteţi, apucaţi mâncarea răsplăţii veşnice cu fălci lacome, nu o împărţiţi în fărâme, ci primind-o întreagă şi tare. Căci Hristos nu poate să fie mâncat şi împărţit, este primit în întregime de cei ce cred, este primit în întregime în gura inimii. *Cuvântul S-a făcut carne şi S-a sălăşluit între noi* (*In* 1, 14). S-a sălăşluit de când în chip demn a umplut pântecele fecioarei.

4. *I-au oferit*, cum a fost scris, *aur, tâmâie şi smirnă* (*Mt* 2, 11). Noi (oferim) tămâia credinţei dintr-un ţinut îndepărtat, noi (oferim) smirna bunei miresme a mărturisirii celei mai apropiate, noi (oferim) dulcele miros al dragostei. Căci le oferim şi pe acestea trei, când Îl mărturisim pe Hristos şi rege şi Dumnezeu şi om, iar dacă ne închinăm lui Hristos *în Duh şi adevăr* (*In* 4, 23), dacă Îi oferim Lui darurile credinţei şi mărturisirii, şi noi, precum acei magi, care sunt îndrumătorii credinţei noastre şi căpeteniile încrederii, înştiinţaţi în vis, adică în această viaţă, care e asemănătoare somnului, batjocorindu-l pe regele Irod, adică pe diavolul, stăpânitorul acestei lumi[22], să ne întoarcem pe altă cale, adică prin altă viaţă, spre acea patrie a noastră de la care, prin Adam, am fost în chip nefericit izgoniţi, (dar suntem) acum aduşi înapoi prin Hristos în chip cu adevărat milostiv.

Omilia a CLX-a: A patra la Epifanie

1. Deşi în însăşi taina întrupării Domnului ar fi mereu de faţă limpezi semne dumnezeieşti, sărbătoarea de astăzi[23] descoperă şi arată în multe chipuri că Însuşi Dumnezeu a venit în trup omenesc, ca firea muritoare, mereu cuprinsă de în-

[22] Huius mundi principe – lit. pe prinţul acestei lumi.

[23] Hodierna solemnitas.

tuneric, să nu piardă prin neştiinţă ceea ce merită ţinut şi păstrat prin atâta har. Căci Cel ce a vrut să Se nască pentru noi nu vrea să fie necunoscut de către noi, şi de aceea descoperă astfel, ca marea taină a milostivirii să nu devină un mare prilej de rătăcire.

2. Astăzi, magul află în iesle plângând pe Cel pe Care Îl căuta strălucind printre stele. Astăzi, magul se minunează de Cel vădit în scutece, Care îndurase îndelung [să stea] ascuns între astre. Astăzi, magul înconjoară cu adâncă uimire ceea ce vede şi unde: cerul pe pământ, pământul în cer; pe om în Dumnezeu, pe Dumnezeu în om; pe Cel pe Care întreaga lume nu-L (putea) cuprinde închis într-un corp mărunt. De aceea magul, întrucât nu reuşea să scruteze, nu putea să cuprindă, îndată I se închină. Vede chiar că stelele, luna şi soarele nu strălucesc în cer aşa (de tare) cum observă că luminează carnea pe pământ. Vede că în unul şi acelaşi trup s-au adunat în unire dumnezeirea şi omenitatea. Acesta, în vreme ce crede că El este Dumnezeu, Îl recunoaşte ca Rege, înţelege că este Cel ce va să moară din iubire pentru neamul omenesc, cugetă cu gând temător în ce chip ar putea Dumnezeu să moară, ca şi cum Restauratorul vieţii ar putea fi ucis, şi aşa magul încetează să cerceteze cu iscusinţă ceea ce nu poate descoperi cu (propria) pricepere. Şi, întrucât vede că a rătăcit îndelung în cer cu stelele rătăcitoare, se bucură pe pământ că a ajuns la Dumnezeu prin călăuzirea stelei singulare, şi a recunoscut magul că toate cele ce sunt văzute limpezi şi luminoase pe cer cu ochii omeneşti sunt întunecate de taine adânci şi, văzând acum, el crede şi nu iscodeşte, ci Îl mărturiseşte prin darurile tainice: prin tămâie drept Dumnezeu, prin aur drept Rege şi prin smirnă drept Cel ce avea să moară. Prin tămâie [Îl mărturiseşte] drept Dumnezeu, prin aur drept rege, ca să înduplece prin omagiul bogat pe cel pe care l-a tăgăduit şi ofensat cu obiceiul nepotrivit şi iscoditor şi să împlinească ceea ce mulţi bănuiau [că se referă] la eunucul din Etiopia: *Etiopia va întinde mâna ei [mai înainte la Dumnezeu]* (*Ps* 67, 32). A văzut magul pe Hristos, a ajuns magul cu mâinile sale înaintea iudeului, deoarece, pe când iudeul L-a predat pe Hristos nelegiuirii lui Irod, atunci magul L-a mărturisit pe Hristos drept Dumnezeu prin daruri. De aceea, neamul care era cel mai de pe urmă a devenit cel dintâi, pentru că atunci din credinţa magilor a fost arătată[24] credinţa neamurilor şi a fost înfierată cruzimea iudeilor.

3. Astăzi, Hristos a intrat în albia Iordanului ca să spele păcatul lumii. Ioan însuşi mărturiseşte că El spre aceasta venise: *Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii* (*In* 1, 29). Astăzi, robul ţine [în mâini] pe stăpân, omul pe Dumnezeu, Ioan pe Hristos. Ţine [în mâini] pentru a primi iertarea, nu pentru a o da. Astăzi, precum a spus prorocul, *glasul lui Dumnezeu peste ape* (*Ps* 28, 3). Care glas? *Acesta e Fiul Meu iubit întru Care bine am voit* (*Mt* 3, 17). Astăzi, glasul lui Dumnezeu (se aude) peste ape, deoarece Dumnezeu Tatăl, ca să dovedească

[24] Dedicata – lit. consacrată, consfinţită.

realitatea naşterii[25], El Însuşi stă înainte ca martor probator pentru Sine şi ca Cel ce proclamă: *Acesta este Fiul Meu iubit* (*Mt* 3, 17), pentru că nu avea pe altul care să dea mărturie. Taina Tatălui nu este supusă judecăţii[26] [unei alte autorităţi], nici naşterea dumnezeiască nu cunoaşte martor. Dumnezeirea lui Hristos nu primeşte iscodire din afară, cum Însuşi Fiul spune: *Nimeni nu a cunoscut pe Fiul decât numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaşte nimeni, decât numai Fiul* (*Mt* 11, 27).

4. Astăzi, Duhul Sfânt pluteşte deasupra apelor în chip de porumbel, ca, precum acel porumbel îi vestise lui Noe că potopul lumii se retrăsese, astfel să fie cunoscut prin acest semn că naufragiul perpetuu al lumii încetase. Şi nu a adus precum acela o ramură a vechiului măslin, ci revarsă cu totul ungerea noului mir pe capul Părintelui[27], ca să împlinească acel (cuvânt) pe care l-a spus prorocul: *Dumnezeu, Dumnezeul tău, te-a uns pe tine cu untdelemnul bucuriei mai mult decât pe părtaşii tăi* (*Ps* 44, 8).

5. Astăzi, *Domnul peste ape*. Bine (spune) deasupra apelor şi nu sub ape, pentru că Hristos nu slujeşte botezului Său, ci domneşte asupra tainelor[28]. Astăzi, *Dumnezeul slavei a tunat* (*Ps* 28, 3). Şi dacă Tatăl din cer tună[29], dacă Fiul tulbură curgerile Iordanului, dacă Duhul Sfânt apare din cer în chip văzut[30], de ce Iordanul, care a fugit de prezenţa chivotului Legii, nu se retrage în prezenţa întregii Treimi? De ce? Pentru că cel ce se supune din dragost începe să nu se mai teamă. Aici, Treimea lucrează tot harul, Se adresează lumii cu toată dragostea; însă atunci [în Vechiul Testament] punea stăpânire pe stihii ca să-i înveţe pe slujitori să se teamă. Totuşi, între astfel şi atâtea întâmplări Ioan a stat neînfricat, fiindcă nu poate să se teamă cel ce prin mărturia îngerească a fost arătat că s-a născut cu totul pentru dragostea de Dumnezeu.

6. Astăzi, Hristos pune începutul semnelor cereşti, în vreme ce preface apele în vin ca Cel pe Care Tatăl, prin glasul Său, L-a arătat deja Fiu, să confirme El Însuşi că este Dumnezeu prin miracole[31], pentru că Cel ce preschimbă elementele este Ziditorul elementelor şi Cel ce nu osteneşte să lucreze împotriva naturii este El Însuşi Cel ce a creat natura. Preschimbă apele în vin, ca slăbiciunea firii noastre să aibă folos din vigoarea dumnezeirii. Căci Cel ce a întins printr-o rupere continuă şi a înmulţit cu o creştere tainică cele cinci pâini a putut să înmulţească prin creşteri revărsânde şi să ţină neschimbată măsura vinului la praznicul nunţii.

---

[25] Generis fidem.

[26] Arbitrium non habet.

[27] În mod evident, Hristos este „Părintele" creştinilor, în calitate de Cap al Bisericii şi izvorâtor al unei noi vieţi, cum evidenţiază Sfântul Petru Hrisologul şi cu alte prilejuri în omiliile XXXV.3, LVII.5, LVIII.4 sau LX.5.

[28] Sacramentis.

[29] Face să-I răsune vocea din cer.

[30] Corporaliter.

[31] Virtutibus – lit. prin puterile Sale.

Dar apa trebuia preschimbată în taina sângelui, ca Hristos să umple potirele de vin curat pentru cei ce beau din vasul trupului Său, ca să se împlinească acel (cuvânt) al prorocului: *Şi potirul tău este adăpându-mă ca un puternic* (*Ps* 22, 5).

7. Iar astăzi dumnezeirea lui Hristos este arătată în trei feluri: prin darul magilor, prin mărturia Tatălui şi prin prefacerea apei în vin, întrucât autoritatea Scripturii întăreşte ca tot cuvântul să rămână ferm prin cele trei [mărturii], când spune: În [gura a doi sau] trei martori va sta tot cuvântul (*2 Co* 13, 1). Dar pentru că sărbătoarea însăşi ne îndeamnă să venim acum la masa lui Dumnezeu şi spre bucuria acelui potir, este de ajuns să cuprindem lucruri [atât de] ample într-o scurtă cuvântare.

[Prin Domnul nostru Iisus Hristos, care trăieşte şi domneşte acum şi totudeauna în vecii vecilor. Amin.][32]

[32] Adaosul prezent în ediţia publicată de J.-P. Migne (*PL* 52, 662).